

EEN PAAR ERVARINGEN MET POËZIE BIJ TAALZWAKKE LEERLINGEN

Er wordt vastgesteld, dat hoe zwakker leerlingen zijn voor taal, hoe minder interessant de lessen zijn die ze krijgen. Voor taal betekent dit dat er veel aandacht gaat naar spelling, en dat de inhoud van lessen en behandelde teksten vaak infantiel is en niet aansluit bij de belangstellingssfeer van bv. de beroepsschoolleerlingen. Waar functionele onderwerpen gekozen worden gaat het meestal goed, maar vooral het fictionele komt bij deze leerlingen in de verdrukking, o.m. omdat er weinig teksten bestaan, die eenvoudig genoeg, en toch boeiend zijn. Daarom wil ik een paar positieve ervaringen met poëzie meedelen.

Het gedicht "Dieren kun je eten" gebruikte ik bij een alfabetiseringsgroep die al enigszins gevorderd was. In het thema "voeding" wilden de cursisten het hebben over de vleesindustrie. De verst gevorderden lieten we stukken lezen uit een reeks in Humo, en de minder gevorderden kregen het gedicht over het nuchter kalf.

Er werd eerst stil gelezen, en daarna vertelden ze aan elkaar wat ze er uit gehaald hadden. Ze vonden, dat er in de zakelijke tekst meer details stonden aangegeven, zodat de lust om vlees te eten je er bij verging. De dichter had echter medelijden met het kalf, hij dacht er aan alsof hij zelf in een donkere stal had gestaan, en de lezer werd er dus zelf ook triestig van. Ze vergeleken de beschreven situatie met de laatste dag van een ter dood veroordeelde.

Het gaat hier dus wel om een groepje volwassen cursisten, maar die uit dezelfde middens komen als de beroepsleerlingen en een vergelijkbare stijl van denken hebben, zij het dan, dat de levenservaring ze rijper heeft gemaakt.

Het luidop lezen van de tekst konden zij naar eigen mening onvoldoende, en ze vonden het beter, dat de groepsleider het maar zou voorlezen.

De geboden hulp lag vooral op het vlak van het verwoorden van de gevoelens die duidelijk sterker werden opgewekt door het gedicht dan door de zakelijke tekst.

Een cursist opperde het idee, dat het gemakkelijk is aan dergelijke dingen niet te denken. Wij eten zonder bewustzijn van wat het vee heeft meegemaakt, omdat we dat niet willen weten. Gedachten die ons geweten kwellen kunnen we best opzij schuiven om onze verantwoordelijkheid niet te hoeven op nemen. Tijdens het gesprek werd deze toestand zelfs vergeleken met de onbewustheid waarmee een vliegenier een bom kan werpen door eenvoudig op een knopje te drukken. Wat aantoonde, dat het feit, problemen te hebben met lezen en schrijven, niet betekent dat men niet nadenkt !

Bij een vervanging in een 4e VBSO houtbewerking gebruikte ik twee gedichten uit een bundel "M'n woord een wapen tot verweer" waarin de arbeiders Pierre van Vollenhove en Wim de Vries delen uit hun werk publiceerden. Ik liet de leerlingen zonder voorafgaande uitleg het gedicht "Gisteren" lezen. Ze konden het gebeuren moeiteloos situeren. Deze jongens uit een semi-industriële plattelandsgebied kenden voldoende het werk "op de travaux". Sommigen meenden er zelfs de metaalnijverheid, die ze in de omgeving hebben in te herkennen. Voor de enkele uitdrukkingen waar ze problemen mee hadden, trachtten we samen tot een verklaring te komen. Waarom heeft de schrijver het over "gezwendel" ? Wat is er bedrieglijk in wat de partijen de mensen vertellen ? Voor wie is het belangrijk dat de keet of werkloods mooi geschilderd is ? Hebben de arbeiders daar wat aan ? Van zelf kwam er taalbeschouwing bij te pas. Er ontstond een interessant lesmoment rond het begrip idealist. Iemand gaf als uitleg : "Het is iemand die een doel heeft", en toen kwam automatisch het verschil tussen een ideaal en een ander doel aan bod. Dat het niet te bereiken doel van de arbeider de verbetering van de werkomstandigheden was, vonden ze ook zonder moeite. Maar waarom werd hij een "verloren idealist" genoemd door de werfleider ? Hier moesten ze op weg gezet worden. Moesten alle, of de meeste arbeiders idealisten zijn, zou de strijd van deze ene misschien niet voor niets zijn.

Zo kwamen we op de verhouding tussen de twee figuren in het gedicht. Vervult de werfleider hier zijn taak naar behoren ? De arbeider kan niets inbrengen tegen het aangevoerde argument. De gevoelens die dit opwekt worden alleen uitgedrukt door de gebalde vuist. Ook hier weer hebben leerlingen moeite met het verwoorden en benoemen van gevoelens. "Machteloosheid" is geen begrip dat zij hanteren. Ze noemen het "kwaad zijn". Hier ligt nog heel wat werk, want uiteraard hebben ook leerlingen dergelijke emoties, maar ze gaan er op rudimentaire en ongenueerde manier mee om. Het leren verwoorden maakt gevoelens gemakkelijker te verwerken. Naast de bespreking van het conflict en de relatie tussen de personages gingen we ook na wat er Noord-Nederlands klonk, en hoe dat in eigen streek zou gezegd kunnen zijn.

Wilden ze het gedicht nu ook luidop lezen ? Direct een paar gegadigden. Ze deden het per twee, een arbeider en een werfleider. Het ging heel mooi, ze trachten met heel wat intonatie de tekst tot leven te brengen. Ze voelden zich duidelijk de tekst op het lijf geschreven ! De inleving brengt echter ook mee, dat de tekst niet verknoeid mag worden door een slechte lezing. Na een drietal leesrondes bleven er nog een paar zwakke lezers over, die er weinig zin in hadden. Een van hen zwichtte voor de druk van de klasgenoten, die hem hadden

aangespoord met de bedoeling er lol mee te hebben. Toen hij hortend de woorden begon aaneen te rijgen lokte dit zo'n hilariteit uit dat ik me schaamde, dit niet te hebben voorkomen. Dergelijke ervaringen maken het voor zwakke lezers steeds moeilijker, doordat ze worden bevestigd in hun faalervaring.

Het was ook de oorzaak, dat er van het tweede arbeidersgedicht, dat iets moeilijker is om zich in te leven, minder terecht kwam die les. Ik wil het daar nu verder niet over hebben.

Een fundamentele vraag lijkt mij toch, of alle leerlingen luidop moeten lezen?

Het is geen goede maat voor tekstbegrip, en evenmin voor het genoegen dat iemand aan een tekst beleeft. Zwakke lezers genieten méér van een tekst, die rhapsodisch voor gelezen wordt door een goede lezer, dan als ze zelf moeten worstelen met de perceptuele analyse. Wie goed kan (voor) lezen is in staat, de kloof tussen semantiek en de visuele configuratie te overbruggen vanuit de semantiek. Bij hem spelen zich dus linguïstische processen af, terwijl de perceptuele geautomatiseerd zijn.

Het luidop lezen heeft in het dagelijks leven weinig functie, en wordt op school eigenlijk alleen als controlemiddel gebruikt. Wil men het toch inoefenen, dan lijkt het me beter, dit te doen met aparte, korte, zakelijke stukjes, en niet met teksten die luisterplezier (of leesplezier) willen bieden.

Er zijn allerlei oorzaken waarom het luidop lezen mis kan lopen. Vaak speelt een gebrekkige lateralisatie daar een rol in. De taalfuncties hebben veel te maken met de taakverdeling tussen beide hersenhelften, en de wijze waarop die met elkaar informatie uitwisselen langs de hersenbalk. Bij stillezen komen de indrukken visueel binnen en worden "verstaan" (ik stel mij in de plaats van het gebeurde) en "begrepen". P. Mesker wijst op het belang van de motorische ervaringen voor het kunnen verstaan van taal, waardoor men in een vroege fase zich kan voorstellen dat men het beschrevene uitvoert of ondergaat.

Bij luidop lezen interfereren hiermee de ervaring van de spraakbewegingen en het horen van zichzelf, die in andere hersecentra gelocaliseerd zijn. Men kan vaststellen, dat, wie luidop heeft gelezen, vaak ook minder van de inhoud heeft meegedragen dan wie stil heeft meegeluisterd of gelezen. Wanneer de leesteknik het niveau van de perceptuele automatisatie nog niet heeft bereikt, komt er van het luidop lezen nog minder terecht dan van stillezen. Merkwaardig is wel, dat in de allervroegste leesfase, als er nog bijna gespeld wordt, luidop lezen nog positief kan werken, omdat het a.h.w. de innerlijk spraak verduidelijkt.

Bij beide hoger besproken ervaringen bleek er grotere communicatieve kracht te zitten in het samen stil lezen

van de gedichten, gevolgd door een gesprek er over, dan in het luidop lezen.
In de VBSO-klas vroegen de leerlingen ten slotte, of ikzelf de tekst eens wou voorlezen. Bij hun stille aandacht bedacht ik, dat we ook deze grote jongens vaker luisterplezier zouden moeten gunnen.

Marlene GERMIS, Abrahamstraat 6, 9000 Gent.

Dieren kun je eten.
nuchter kalf
hij had nog nooit het daglicht gezien
al kon hij aan de geluiden van buiten
horen dat er nog iets anders dan
de donk're stal moest zijn
waarin hij bij kunstlicht werd geboren
hij stond en lag daar maanden lang
in eenzaamheid
met net te veel om gauw te kunnen sterven
en veel te weinig om te leven
en de zon te zon
zijn laatste dag begon in 't grauwe ochtendlicht
een dure vracht wit vlees met waardeloze botten
het zonlicht heeft hij nog even gevoeld misschien
voor hij het slachthuis in moest gaan
tenslotte

Gisteren

ineens was ik het zat,
alles, mijn werk, gezwendel van partijen en nog veel meer
Ik gooide mijn gereedschap neer
liep naar de mooi geschilderde uitvoerderskreet
en schreeuwde luid,
ellendeling, kom die rotte keet eens uit
en zorg dat er wat warms voor ons te drinken is
en maak de kachel in de keet eens aan.

Hij keek mij aan en zei :
Peet, klootzak, maak je niet zo druk
er is geen vent die achter je staat.
Je bent een verloren idealist
en als je het witte briefje krijgt
kom je in deze tijd moeilijk aan de slag.
Het is zo 4 uur, denk aan je gezin.

Hij heeft gelijk
en met een gebalde vuist
ging ik naar mijn gereedschap terug.
De kou weer in.

Pierre van Vollenhove 1972

EEN BEETJE KROM GEGEELD DOOR DE KOU
HET HOOFD DIEP WEGGETROKKEN IN DE
SCHOULDERS ZO STAAN ZIJ DAAR EEN HONDERDTAL
STILZWIJGEND OP DE BOOT NIET AAN HUN
WERK TE DENKEN.
ZIJ DENKEN AAN HET BED EN AAN DE VROUW
WAAR ZIJ ZOJUIST NOG NAAST OF OP
HEBBEN GELEGEN.
ER IS NOG HOOP DE VOETBALPOOL
DE LOTERIJ EEN OUDE OOM WAARVAN IETS
VALT TE ERVEN MAAR DE SIRENE VAN DE ZAAK
BLAAST OOK DIE DROOM AAN SCHERVEN

Wim de Vries.
Opgedragen aan alle collega's
die noodgedwongen gebruik
maken van het overzetveer
Dordt-Papendrecht.

Beide laatste gedichten komen uit de bundel "M'n woord
een wapen tot verweer" waarin de twee arbeiders delen
van hun werk publiceren. (Van Gennep, 1972).